

İLETİŞİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ'NDE TİYATRO KÜRSÜSÜ

Prof. Dr. Melâhat ÖZGÜ

İletişim, her hangi bir düşünceyi, her hangi bir olayı, bir yerden bir başka yere, bir yeri ya da bir kişiyi, bir düşünmeden, bir olaydan bilir duruma getirmekse, her birine haber vermek demektir. Haberleşme, bir mesajı (bildiriyi) ulaştırır, dolayısıyla de iki yer ya da iki kişi arasında yaklaşım olur, bir bağlantı kurulur. Bu yaklaşım ve bağlantı da aralarında anlaşmaya götürür. Dil basın, radyo, film, televizyon olduğu gibi, tiyatro da, bu yaklaşım için bir araçtır; hem de bireyler için olduğu gibi, kitle ile de anlaşmaya götüren, haber veren, en canlı araçtır. Bu yüzden, İletişim Fakültesi'nde bir Tiyatro Kürsüsü'nün ekiskliği, şiddetle duyulmaktadır. Bu yüzden de bu kürsünün kurulması istenmiştir.

Amaç: Fakültelerde kurulan kürsülerin öğretim programlarının amacı **bilim** olduğuna göre, İletişim Fakültesi'nin Tiyatro Kürsüsü'nde, tiyatro konusu, haliyle başta yer alacaktır. Amacı: gösterileriyle halkın kültürünü artırmak, halkı çağdaş kültür düzeyine çıkarmak, kısacası eğitmektir. Eğitim, kişileri duyguda, düşüncede olgunlaştırmak, onlara ahlâkın ve sorumluluğun sınırlarını tanıtmak, iyi ile kötüyü, yararlı ile yararsız, güzel ile çirkini

ayırmayı öğretmek olduğuna göre, öğretimin en kısa ve en etkili yolu tiyatrodan geçer. Bunun içindir ki, tarih boyunca, büyük devlet adamları, tiyatro ile yakından ilgilenmiş, yurttaşlarını bu sanat yolu ile eğitmek için sahnelerinin gelişmesini desteklemişlerdir. Okullara da tiyatroyu onlar sokmuşlardır. Halk eğitiminin okulu tiyatrodur; Atatürk'ün de amacı bu olmuştur.

Türk Tiyatrosu'na yeni tohumlar, Atatürk devrinde, Ankara'da, Konservatuvar'ın açılmasıyla atıldı. Devlet Tiyatrosu'na sanatçılar bu okulda, devlet eliyle yetiştirildi ve yetiştirilmektedir. Amacı, eğitim ve sanat olmayan bir kurumu devlet destekleyemez. Eğitim ve sanat için gerekli olan bir kurumdan, ileri bir devlet, yoksun olamaz! Tüm uygar ülkelerdeki Devlet Tiyatrolarının varlıkları bundandır. Üniversitelerde de tiyatro, bilim kürsülerinin konusudur. Tiyatro Kürsüsü, tiyatro sanatının bilimini yapacak ve İletişim Fakültesi'nde, tiyatronun, halka nasıl yönelmesi gerektiğini öğretecektir. Ama, yanı başında onun, bir "Halk Bilimi Kürsüsü"nü bulunması gerekir ki, bu kürsünün araştırmalarının ve incelemelerinin sonuçları, tiyatro yapıtlarında işlenebilsin.

Halka yönelmek, halkla aydın arasındaki uçurumu kaldırmak demektir. Atatürk'ün isteği de bu idi. Onun zamanına gelinceye dek, aydınlar, halkı tek yöne sürüklemek istiyor, halk da, onların ardından gitmek istemiyordu. Halk ile aydının böylesine ayrı düşmelerinden, birbirlerinden kopmalarından yakınırdı Atatürk. Bunu gidermek için de, aydını, halkın vicdanına başvurmaya, halkı da aydının yanında yürümeğe çağırdı ve 1923 yılında "Cumhuriyet"i kurdu.

"Cumhuriyet", Atatürk için "Halk Devleti" demektir. Bunun için de yöneticilerin, her şeyden önce, halkı yönetmeleri ve halkı kalkındırmalarını istiyordu. Halkın kalkınması ve aydınların yanında, doğru yolda yürüyebilmeleri için, onların da aydın, kültürlü olmaları gerekiyordu; çünkü "aydın" demek, "kültürlü" demektir. Atatürk'ün deyişiyle: "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültür" olduğuna göre, kültür, okumak, yazmak, okuduğunu anlamak, görebilmek, görebildiğinden anlam çıkarmak, her şeyin üzerinde düşünmek, akli ve ruhu, yoğurarak eğitmek demektir. Bu da ancak "kültür" almakla olur. Kültürün Türkçesine "ekim" dediler, insanların içine ekilen bilgilerin, kafalarında, ruhlarında yoğrulması ve insanları bir biçime sokmasıyla olur. Buna Fransızlar

formation, Almanlar da **Bildung** diyorlar. Halkın içinde, geniş kitleyi aydından ayıran işte bu biçimli, biçimsiz insanlardır. Kafayı yoğuran bilgidir. Ruhü yoğuran ise sanattır. Yalnız kuru ve teknik bilgiler, insanın içine bir şeyler katmaz. Bunlar ancak kafasına girer insanların. Ruhü besleyecek sanattır. Edebiyat ve sanatın halka yönelik olması gerekir ki, halk onu anlasın, okuduğundan, gördüğünden anlam çikarsın, üzerinde düşünsün.

Ama, halka yönelmek, halka inmek demek değildir. Halkımız, düşünüş ve ruhsal düzey bakımından aynı bilgi ve aynı zevk çizgisinde değildir. Tiyatronun, geniş halk kitlesi üzerinde büyük etkisi, okuma yazma bilmeyenler için de eğitim gücü olduğu ve ulus üzerine ışık tuttuğu için, tiyatro sanatında, kimi dogmaca oyunlarından (tuuattan) hoşlanır, kimi de geleneksel Türk oyunlarını (Karagöz ile Ortaoyunu'nu) yeğler, kimi de gene Batı Tiyatrosu'na eşit yüksek, klâsik oyunlar özer. Halkımızın çoğu köylü, işçi olduğundan, çoğu da hâlâ okuma yazma bilmediğinden, onlara hiç degilse, sanat yoluyla doğruyu öğretmek, iyiyi kötüden ayırttırmek gerekir. Bunun için onlara sanat zevkini, zevksizliğe düşmeden, seyredenü yükselterek, duyurmak gerekir. Yükseltmek için, aşağıya inilmez, aşağıdakiler yukarıya çekilir. Bu da önlerine ucuz vodvillere (yanılmalara ve tuhafliklara dayanan kalın çizgili güldürüler) sermekle değil, ancak gerçek sanatı göstermekle olur; çünkü gerçek sanatta, bayağı, açık saçık, kaba araçlar yoktur; ancak yol vardır, yöntem vardır, biçim veren insanın ustalığı vardır. Kişiyi etkileyen, duygunun, tasarının, doğrunun, güzelin anlatımı vardır; ona ileride yürüyeceği yolu gösterir. Tiyatro, işçi, köylü ayırımı yaparak, ya da aydınlarla, aydın olmayanlar arasındaki ortamı bularak, orta değerde bir yapıyla halkı yukarıya çekemez. O, ancak yeni bir biçimle, her ikisinin ilgisini uyandıracak bir yapıyla halkın karşısına çıkarsa ancak, halkın hoşlanmasını sağlayabilir. Bu yeni biçim, her kezinde, o ana değin gördükleri geleneğe bağlı bir sanat biçiminden üstün olduğundan, her kat halkını ilgilendirir. Tiyatroda kökleşmiş, temel salmış bir biçim tanınmadığı için de, aydın olmayanlara da, tiyatrodaki günün durumunu tanıtır. Sanatın ne olduğunu bilmeyenlere, sanatın ilerleyişini, gelişimini durdurup da geçirdiği eski dönemlerin biçiminde göstermek yanlış olur; sanat yönünden de bir düşünüş olur. Böyle bir oyun karşısında, aydınlar tiyatrodan uzaklaşırlar, aydın olmayanlara da bıkkınlık gelir. Önemli olan konu değil, biçimdir. Sanatçı, ay-

dın ve aydın olmayanların ilgisini çekecek biçimi bulmak zorundadır. Biçim yüksek olduğu oranda yalın olmalıdır!

Sanatta ülkü, bir oluş, bir derinleşmedir. Çeşitli yönere giden sanat akımlarının tek amacı, erginlik noktasını, doruğunu bulmaktır. Bu doruğa insanoğlu yaşadığı ve sanat zevkini yitmediği sürece varılamayacaktır. Bunun içindir ki, her sanatın çeşitli doğrultusunda uğraşanlar, bir çok araştırmalara, yeni denemelere kalkarlar. Gerçi bu araştırmaların ve denemelerin hepsine iyi ya da doğru, hattâ güzel bile denilemiyor ama, her biri birer ilerleme, gelişme adımı olduğundan yararlıdır. Önemli olan durmamak, ilerlemektir. Her ileri adım, sanata kazanç getirir. Yeniliklere yönelen deneyler de sanatı olgunluğa götürür. Sanatın belirli bir sınırı yoktur; olsaydı, o zaman çok kolay bir iş olurdu; herkesi de sanatçı yapardı. Bunun için işte Atatürk sanatçıları övmüştür.

Sanat, Atatürk devriminin güçlü bir eliydi. Devrimi güçlendirecek, etkileyecek, eğitecekti. Sanatçı, halkın adamıdır. Halkın içinden çıktığına göre de halka yönelmesi ve onu yükseltmek istemesi doğaldır. Günümüzün sanatçıları, soluklarını, Atatürk'ün devrim havasından aldılar, kafalarını işlettiler, kalemlerini olgunlaştırdılar. Onlar, sanatı makinalaştırmadılar; makinalar çizdiler. Selçuk ve Osmanlı devirlerinden kalan büyüklerin yaptırdıkları sarayları, camileri yıkmadılar, dizelerinde ezgilediler; insanları öldürmediler, incelediler. Atatürk, sanatın bir yürek gibi çarpmasını istiyordu, ama, bir yabancıncı gibi değil, öz benliğinde çarpmasını, çarpıntılarını da öz diliyle ezgilemesini istiyordu. Bu bakımdan İletişim Fakültesi'nin en büyük ödevi, önce "Halk Bilimi" Kürsüsünde halkını incelettirmek, onun kültür düzeyini saptamak, zevkini göz önünde bulundurarak, kendisine dönük yapıtlar yazdırmak ve sahnelemek olacaktır.

Ama, yaratıcılıktan önce, yaratılmış olanları bilinçli olarak incelemek, anlamak ve her biri hakkında bilgi edinmek gerekir. Tiyatro biliminin bilgi alanı üçtür: Tiyatro Tarihi, Dramaturgi, Sahne Bilgisi.

Tiyatro Tarihi: Fakülteli, yurdunun tiyatrosunu bilmesi gerektiği gibi, dünya tiyatrosunu da ayrıntılarıyla bilecek, olabildiğince kaynaklarına inecektir. Ama, geçmişin içinden reçeteleri çıkartıp, belli yazarların görüşlerine saplanıp, onları bir ölçüt gibi

kullanarak, bugünün oyunlarını yargılayacak değildir. Atatürk'ün deyişle: **“Bin, ikibin, binlerce sene evvelki ilim ve fen lisanının çizildiği düsturları, şu kadar bin sene sonra, bugün aynen tatbika kalkacak değil!”** (1) Fakülteli, tiyatro tarihi içinde, yalnız olayları izlemeyecek, aynı zamanda, çağların düşünce akımlarını da görecektir. İlk insan kültüründen başlayarak, yeryüzünün tüm kültürlerinde sahnelenen oyunların tarihlerini okurken, hepsine genel olarak bakacak ve gelişmelerini görecektir. Genel bakış, oyunların çeşitli sanat biçimlerini sınıflandırarak inceleyecektir; bununla da tiyatro biliminin dizgeli (sistemli) ödevi belirir:

1. Önce çağın dünya görüşü, düşün akımları verilir.
2. Sonra sahne yazarları ve yapıtları üzerinde durulur; yapıtların sahnelemeleri gösterilir ve her birinin görünüm biçimleri incelenir.
3. Jest mimik, müzik ve pantomin gibi oyun biçimlerinin yazın biçimlerine uygun olup olmadığı, sahne olayları ile birlikte araştırılır.
4. Sonunda ise, tiyatronun anlamı sorusuna varılır, kült ve köy oyunlarından, yüksek tragedya üzerinden günün yalın temsillerine ve biçimleri gevşek hoşsohbet oyunlara değin verilir.

Böylece Fakülteli, tiyatro tarihinin içinde, tiyatro sanatının sorunlarını öğrenirken, çağının değerlendirebileceği görüş ve yargılama güvenini kazanır; çünkü her oyunun, sanat kurallarını beraberinde getirdiğini görür, oyun üzerinden bir ana görüş kazanır. Oyun türlerinin belirli oyunlar için yıkıcı mı yoksa yapıcı mı olduğunu nedenleriyle öğrenir. Oyunun ana tutumunda, çoğunlukla iki ruhlu bir insanı ele aldığını, bu insanın, iç ile dış dünyasının çarpıştığını, zaman zaman da kendi dünyası ile uğraştığını görür. İnsan, kendi dünyasını kendisi karıştırdığı gibi, onu gene kendi varlığından bir şeyler katarak düzelttiğini öğrenir. Bozukluklara kendisi neden olduğu gibi, gene kendisinin bunları düzeltmesi gerektiğini anlar ve öğrendiklerini yalnız bilgi olarak değil, örnek olarak alır. Doğru ve yüksek düşüncelerin ancak özverilikle gerçekleşebileceğini görür.

---

(1) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü Yayınları: 1-Ankara 1952, s. 197.

Tiyatronun gelişebilmesi için insanlar, kuşaktan kuşağa çok emek vermişlerdir. Onların bu emeklerinin çoğu zaman boşa çıktığı, bu yolda çalışırken yıkıldıkları bile olmuştur. Ama onlar, gene de kendilerini mutlu sayarlar; çünkü çabaları, tiyatronun bir “kültür kalesi” olduğu inancından gelmektedir. Bugün ise bizde, hâlâ tiyatroya, yalnız bir “eğlence yeri” diye bakanlar var. Ama, üniversitelerimize girmesiyle tiyatronun, tarihini ve sanatını öğrenenler bu alanda yapacakları araştırmalarla, tüm sanat dallarını (yazın, resim, müzik ve yapı sanatını) kapsayan tiyatronun, ergeç bu sanat kurumunun, bizde de bir “kültür kalesi” olduğunu öğreneceklerdir. Tiyatro, bir “kültür kalesi”dir; çünkü Fakültede, tiyatro tarihi, kurukuruya yazarların ve oyuncuların biyografilerini değil, oyunlarının üslûbunu, devirleri içinde, oyun araçlarının komşu sanatlarla (resim, mimarlık ve müzikle) nasıl geliştiğini öğrencilerine öğretir; böylelikle de yurdumuz tiyatroları, gelişme yollarında, bir bileşime ulaşır. Sahne biçimlerinin tarihi, onlara, sahneleri zengin olan bir oyunun, oynadığı kısa süre içinde, seyircileri etkileyebilmesi için, mutlaka modern tekniğin büyümlü elini uzatması gerekmediğini göstermektedir. Geçmişin bir oyunu, tiyatronun bugünkü araçlarıyla sahneye koyan yöneticiyle, bu oyunun hangi tiyatro çevresinden geldiğini, daha önce nasıl sahneye konduğunu bildirir. Lessing, Goethe ve Schiller, oyunlarını daha yazarlarken, hep devirlerinin sahne araçlarını göz önünde bulundurduklarını okuyanlar, onları sahneye koyacak olanlara da yararlı olurlar. Burada yaratıcı güç, her ne oranda ön planda gelirse de, yaratıcı gücü destekleyen de bilimdir.

Dramaturgi: Dramatik üslûp bilgisi, kuramsal bilginin dışına çıkmamakta, uygulayıcı ereklerle yönelmektedir. Amacı: Dramatik sanatla her hangi bir yolda uğraşmak isteyenlere, kuramları öğretmek ve her birini, bilim alanı için yetiştirmektir. Oynanacak olan oyunun metnini, yazın ya da fioloji bakımından değil, sahnede oynanması yönünden inceler ve onun için ne ölçüde elverişli olup olmadığını söyler; ortak olanı, kalacak olanı aydınlatır, bütünü kavratır. Dersler, olanaklar ayrıntılı okutulur; büyük, kültürlü ulusların çeşitli devrelerindeki tiyatroları ve oynanış biçimleri projeksiyonlarla gösterilir. Tiyatronun, plastik sanatlara olan ilişkileri üzerinde bilgi verilir. Sahne döşemlerinin nasıl geliştiği anlatılır; opera tarihlerinin ana çizgileri verildikten sonra, sahnelemede, tiyatronun kuramlarıyla karşılaştırılır “Seyirci” kavramı ile iliş-

kili sorunlara değinilir; öğretilenlerin canlı tiyatro için verimli olmasına, iyi sonuçlar vermesine çalışılır. Yanıbaşında, radyo, televizyon ve sinema ile müzik de ders programları içine alınır.

Sahne Bilgisi'ne gelince: Tiyatro bilimi, yalnız teorik değil, aynı zamanda pratik bir bilimdir, uygulamalıdır. Uygulamalı sanat öğretisi olarak eğitici aracı **öğrenci sahnesidir**. Bu sahne, Tiyatro Kürsüsü'nün laboratuvarıdır; oyunlara içten baktırır. Kürsüye bağlıdır. Sahne tekniği gibi teorik kesimi, Kürsü'nün öğretim programı içinde yer alır. Derslerde, öğrendiklerini, araştırma ve incelemelerle elde ettiklerini uygulayarak, oyun yeteneği olan öğrenciler, arkadaşlarına, ders sonuçlarını sahnede gösterirler. Her öğrenci oynamak zorunda değildir ama, derslerini destekleyen bu gösterilerin provalarında bulunmak, oyunun kaynak araştırmalarından sahneye çıkışına değin oluşumunu izlemek ve hazırlanışına yardım etmek zorundadırlar. Yardımlar, dekor, giysi, aksesuar, makyaj, maske yapma alanlarda da olur. Her birine yetenek ve heveslerine göre ödev verilir. Bir "Deneme Sahnesi" olan "Öğrenci Sahnesi"nin görevi: Derslerde gösterilen yöntemlerle kaynaklar araştırılmış oyunun yorumunu yapmak, tarih ve sanat yönlerini değerlendirerek sahneye uygulamak. Böylece tiyatro konusu, Fakülte'nin görevleri arasına üç bakımdan girmiş bulunur: Genel kültür vermek, bir meslek edinmek, araştırma ve inceleme yapmak ve yaptırmak.

Ülkemiz, geleneksel tiyatrodan Batı tiyatrosuna geçiş yaptığından, tiyatro alanında da genişlemesine ve derinlemesine bilimsel araştırmalar yapılması gereken bir alan var. Türkiye, Osmanlı kültürünü yaratan çeşitli etkenlerin incelenmesinde, tiyatronun da geniş bir yeri olmuştur. Yazılı oyunların edebiyat yönleriyle birlikte, tiyatro açısından incelenmesi, tiyatronun Türk toplumu içindeki yeri, geleneksel tiyatro ile bugünkü tiyatro arasındaki bağların incelenmesi gibi çeşitli konular, Fakülte'nin, bilimsel açıdan aydınlanmasını beklediği konulardır. Ayrıca, arkeoloji, Türk edebiyatı, Alman, Fransız ve İngiliz edebiyatları, halk bilimi, antropoloji, toplum bilimi, Türk tarihi gibi çeşitli dallarıyla işbirliği yaparak ortak konular üzerinde de araştırma yaptırılacaktır. Hele Türk dili konusu ile Türk dilinin ses olarak değerlendirilmesinin verileri, halk seslerinin saptanması çok yararlı olur tiyatro için. Bu araştırmalar, öğrencileri Tiyatro Kürsüsü'nde lisans, master ve doktora tezlerine götürecektir.

Dersler: Takrir ve uygulamalı olmak üzere ikiye ayrılır:

1. Kuramsal dersler takrir edilir, sorunlar ortaya konur ve üzerinde tartıılır.
2. Uygulamalı dersler ise, öğrencilerin hazırlayacakları bir ödev üzerinde, sınıfta ya da sahnede, seminer nitelikte yürütülür.

Esas Dersler: Tiyatro tarihi, dramaturgi, sahne dersleri.

I. Tiyatro Tarihi :

1. Geleneksel Türk Tiyatrosu: Mitoloji, folklor (Karagöz — Ortaoyunu)
2. Türk Tiyatrosu Tarihi (Tanzimat — Meşrutiyet — Cumhuriyet)
3. Avrupa Tiyatrosu Tarihi: (Yunan — Roma — Ortaçağ — Rönesans — Fransız Rasyonalizmi — İngiliz Ampirizmi — Alman Aydınlanma devri Sturm und Drang, Klassisizm — Romantizm — Realizm Naturalizm — Impressionizm — Expressionizm.

II. Dramaturgi:

1. Metin incelemesi — Dramatik kurallar — yazarlık,-
2. Oyunculuk — Reji,
3. Dialog — Fonetik — Diksiyon,
4. Işıklama,
5. Radyofonik ve Televizyon dramaturgisi.

III. Sahne Dersleri:

1. Mimik — Pantomim — ritmik akrobasi — jest,
2. Şahne tekniği ve tarihçesi — Sahne uygulaması,
3. Kostüm — Dekor — Maske — Aksesuar — Makyaj.
4. Tiyatro Yönetimi (personel).

Yardımcı Dersler :

Tiyatro sanatı çok yönlü ve bileşik bir sanat olduğundan, seminerlerde öğrencilerin işledikleri konularına uygun olarak Kürsü Başkanının önerisiyle, haftada iki saat olmak üzere, aşağıdaki bilim dallarından birini yardımcı olarak almak zorunda olmalı:

1. Sanat tarihi,
2. Felsefe tarihi
3. Psikoloji,
4. Pedagoji,
5. Halk bilimi (folklor)
6. Toplum bilimi (sosyoloji)
7. Müzik Bilgisi,
8. Sinema,
9. Televizyon,
10. Bale, tarihçesiyle, müziğiyle,
11. Opera tarihi, müziğiyle.

Esas dersler, haftada dört saat olmak üzere, aralıksız dört yıl sürmeli. Son iki yıl için, öğrenci, okuduğu bilim dallarından, halkla ilişkisi açısından bir tez hazırlar (Lisans tezi). Bu tez, Profesörü ile Kürsü Başkanı tarafından kabul edildiğinde, öğrenci bitirme sınavına girer.

Öğrencinin tiyatro kültürünün temel taşları, bu türlü çalışmalarla oluşur. Tiyatronun hakiki anlamı bundan sonra ancak kavranılır. Çeşitli türler ve tiyatrolar tarihi hakkındaki kuramsal yeni bilgileri de, bundan böyle kendileri okuyup izlerler ve her biri üzerinde, öğrendikleriyle düşünürler.

Sahne çalışmaları, Tiyatro Kürsüsü öğrencileri, sürekli olarak, her yıl, bir oyun hazırlayabilmelidir.

Yazarlık seminerinde, kendilerinin yazdıkları bir oyunu oynamalıdır.

Oyunculuk seminerinde, uygulamaları sahnede öğrencilere yaptırılmalı; dekor ve kostümleri de kendileri yapmalıdır.

Ancak böylelikle, halka yararlı, tiyatrocunun genç kuşaklar yetiştirilebilir düşüncesindeyim.

Tiyatro kürsüsü öğrencileri bir yabancı dili (Almanca, Fransızca, İngilizce) çok iyi bilmeleri gerekir. Bunun için dört yıl süresince aralıksız seçtiği yabancı dil derslerine girmeli ve mesleki kaynaklardan yararlanabilmelidir.